

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 658.8:339.564

А. Е. ВОРОНКОВА, О. В. СВІРІДОВА

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Дала

СЦЕНАРНИЙ ПІДХІД ДО ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В статті визначено мету, сутність стратегічного планування економічної безпеки експортної діяльності підприємства, обґрунтовано необхідність використання сценарного підходу до вибору стратегії її забезпечення, запропоновано процедуру сценарного планування стратегії та заходів забезпечення економічної безпеки на кожному етапі експортної діяльності підприємства

The purpose, essence of the strategic planning of economic security of export activity of enterprise have been determined, the necessity of scenario approach using to the choice of strategy of its providing was grounded. The procedure of the scenario planning of strategy and measures of providing of economic security on every stage of export activity of enterprise was offered in the article.

Постановка проблеми. Сучасний стан національного господарства України характеризується високим рівнем відкритості економіки, де експортна діяльність вітчизняних промислових підприємств є центральною ланкою інтеграції держави до системи світового господарства та важливим чинником її економічного зростання. Стабільний розвиток, зміцнення економічного потенціалу держави в цілому в таких умовах багато в чому залежать від здатності підприємств-експортерів забезпечувати свою економічну безпеку при виході на зовнішні ринки.

Специфічне економічне, політико-правове поле, відмітний соціокультурний фон і жорстка конкурентна боротьба на зовнішніх ринках суттєво впливають на стан економічної безпеки експортної діяльності промислового підприємства. Значно підсилюється гострота окреслених проблем чисельністю зв'язків та відносин підприємств-експортерів з постачальниками, посередниками, споживачами, сприяючими установами та організаціями як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, що загалом підвищує кількість загроз економічній безпеці й ускладнює їх характер. Тому дослідження ефективних заходів мінімізації негативного впливу загроз економічній безпеці експортної діяльності підприємств, розроблених на засадах стратегічного управління, мають актуальну необхідність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розробки стратегії зовнішньоекономічної безпеки держави, зокрема дослідженню загроз, проведенню кількісної оцінки її рівня та визначенню стратегічних напрямів її забезпечення, присвячено праці багатьох українських і зарубіжних учених [2, 3, 6, 7]. Проте поза увагою залишається проблема стратегічного планування економічної безпеки експортної діяльності основної ланки національного господарства-підприємства.

Ціль дослідження. Дослідження сучасного інструментарію розробки та вибору стратегії забезпечення економічної безпеки експортної діяльності підприємств є метою даної статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегічне планування економічної безпеки експортної діяльності промислового підприємства має на меті довгострокове забезпечення результативності підприємства на зовнішніх ринках й освоєння його нових можливостей. Для цього важливо, насамперед, максимально враховувати зміни навколишнього середовища, що являють собою потенційні загрози і майбутні можливості для підприємства. Необхідним є передбачення неконтрольованих сил, критичних тенденцій, загроз з боку оточення, обмеження їхнього можливого впливу на підприємство.

Загрози економічній безпеці експортної діяльності підприємств обумовлені негативною дією чинників внутрішнього, зовнішнього середовища материнської країни та країни-реципієнта. Тому формування стратегії економічної безпеки експортної діяльності відбувається в умовах багатоаспектності ресурсного забезпечення та наслідків реалізації окремих рішень, зростаючого динамізму навколишнього середовища підприємства, інформаційної невизначеності та високої ризикованості експортних операцій.

Одним з рішень проблеми розробки стратегії в умовах невизначеності та турбулентності середовища, вважається використання сценарного планування [4, 8, 9].

Цей підхід, не відкидаючи концептуальних положень традиційних шкіл управління, акцентує увагу на потребі застосування специфічних прийомів та методів управління з урахуванням ситуації конкретного підприємства-об'єкта управління, тобто конкретний набір обставин, які впливають на конкретне підприємство в конкретний період часу.

Основним призначенням сценарного планування є розробка структурованих та логічних варіантів розвитку майбутньої ринкової ситуації, що дозволяє мінімізувати жорсткість стратегічного плану та забезпечує його адаптивність до умов, що склались.

Сценарне планування економічної безпеки експортної діяльності підприємства є комплексом взаємопов'язаних дій, які мають певне змістовне значення та вимагають застосування відповідних інструментів прийняття управлінських рішень. Розглянемо зміст управлінської діяльності стосовно кожного

з елементів процесу.

Першим кроком сценарного планування забезпечення економічної безпеки експортної діяльності підприємства є встановлення цілей, основних параметрів, ключових питань забезпечення економічної безпеки. Метою забезпечення економічної безпеки експортної діяльності є забезпечення тривалого і максимально ефективного функціонування на зарубіжному ринку в поточному періоді і нарощуванні високого експортного потенціалу підприємства в перспективі, ключовим питанням забезпечення економічної безпеки експортної діяльності промислового підприємства постає вибір заходів забезпечення економічної безпеки експортної діяльності в умовах негативного впливу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища материнської країни і країни-реципієнта, що обумовлюють виникнення загроз на кожній стадії та етапу експортної діяльності підприємства.

Дослідження таких умов здійснюється під час другого кроку сценарного планування забезпечення економічної безпеки експортної діяльності підприємства – аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища материнської країни і країни-реципієнта суб'єкта експортної діяльності. Завданням цього етапу є визначення чинників експортної діяльності підприємства та аналіз загроз економічній безпеці на кожному етапі експортної діяльності підприємства. Інтеграція оцінки внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства-експортера та результатів стратегічного аналізу здійснюється на основі сценарного планування, результатом застосування якого є формування сценарію забезпечення економічної безпеки експортної діяльності підприємства.

Сценарій як продукт сценарного планування – це лише певним методичним чином отримана та наведена інформація, яка використовується при прийнятті основних стратегічних рішень. Існує декілька методів створення базової логіки сценаріїв. Їх можна розділити на індуктивні та дедуктивні. Серед індуктивних найбільш відомі метод «знакових» подій і метод модифікації офіційного майбутнього. До дедуктивних відносять метод побудови сценарних матриць. Метод «знакових» подій припускає пошук відповідей на такі питання: які найважливіші події можуть вплинути на наше виробництво; до чого можуть привести такі події; який вірогідний ланцюжок обставин може привести до таких подій? Відповіді на ці питання дозволяють побудувати схеми, карти, опис майбутнього, які визначають багато стратегічних рішень сьогодення. Техніка офіційного майбутнього заснована на виділенні найважливіших компонентів з офіційних планів і програм, аналітичних матеріалів і прогнозів. Побудова сценарних матриць може здійснюватися в різних варіантах. Найпростішими і популярними є техніки GBU і BEAR, які концентруються на рівнях змін досліджуваних подій.

Інформаційною основою для визначення змін рівня економічної безпеки експортної діяльності підприємства є результати її оцінки на кожному з етапів експортної діяльності підприємства. Втім, існуючі GBU і BEAR методи сценарного планування потребують впровадження в процедуру побудови сценарію якісних характеристик об'єкту аналізу, які є основою визначення рівня економічної безпеки.

Якісними характеристиками загрозового, небажаного та бажаного рівнів економічної безпеки кожного етапу експортної діяльності промислового підприємства є ступінь реалізації поставлених цілей, рівень витрат на реалізацію певного етапу експортної діяльності, стан трудової дисципліни на кожному етапі експортної діяльності підприємства, ступінь узгодженості інтересів учасників експортної діяльності та інші. Стан економічної безпеки експортної діяльності підприємства характеризується комбінаціями її рівнів на підготовчому, організаційному, виконавчому етапах експортної діяльності, що дає можливість для побудови сценаріїв забезпечення економічної безпеки експортної діяльності за допомогою BEAR-методу сценарного планування.

Останнім четвертим кроком сценарного планування забезпечення економічної безпеки експортної діяльності підприємства є вибір її стратегії забезпечення. Так, оцінка економічної безпеки на кожній стадії та етапі експортної діяльності підприємства дозволяє сформувати нову чи удосконалити діючу стратегію експортної діяльності підприємства в залежності від конкретних ситуації, які характеризується низьким, середнім чи високим рівнем економічної безпеки, що відповідає загрозовому, небажаному та бажаному сценарію забезпечення економічної безпеки експортної діяльності підприємства. Схема процесу сценарного планування стратегії забезпечення економічної безпеки експортної діяльності підприємства наведена на рис. 1. Розробка стратегії забезпечення економічної безпеки експортної діяльності підприємства повинна ґрунтуватися на компетентному ретельному аналізі ринкових і внутрішньофірмових чинників і знаходитися в тісному взаємозв'язку з розробленою підприємством стратегією інтернаціоналізації його підприємницької діяльності.

Формування сукупності стратегічних заходів забезпечення економічної безпеки експортної діяльності підприємства залежно від певних сценаріїв економічної безпеки може бути здійснено в рамках загальних стратегій забезпечення економічної безпеки, які широко висвітлені в роботах вітчизняних та зарубіжних науковців [1, 5, 7]:

Стратегія економічної безпеки, орієнтована на збереження безпеки та попередження виникнення можливих загроз економічним інтересам суб'єкта. Стратегічні рішення, прийняті в рамках визначеної стратегії, спрямовані на використання можливостей, які з'являються та які були виявлені при вивченні загроз та стану економічної безпеки експортної діяльності підприємства та проведенні випереджальних

заходів.

Стратегія економічної безпеки, що обмежує небажані дії на об'єкти безпеки. Така стратегія припускає, що реагування на загрози починається в момент, коли загрози економічної безпеки починають впливати на певний етап експортної діяльності підприємства.

Стратегія економічної безпеки, що передбачає відновлення безпеки та компенсацію збитку або упущеної вигоди, що завдається. У даному випадку збиток припускається (виникає), проте він компенсується діями (наприклад, через інноваційну й інвестиційну політику з оцінками ризику), що передбачені відповідною стратегією за рахунок заздалегідь створених резервів.

З метою забезпечення економічної безпеки підприємства на певному етапі експортної діяльності може бути використана відповідна стратегія економічної безпеки. Критерієм вибору стратегії є рівень економічної безпеки на певному етапі експортної діяльності.

Так, процес забезпечення економічної безпеки експортної діяльності може бути поданий у вигляді сукупності заходів, що відповідають різним стратегіям економічної безпеки на різних етапах експортної діяльності.

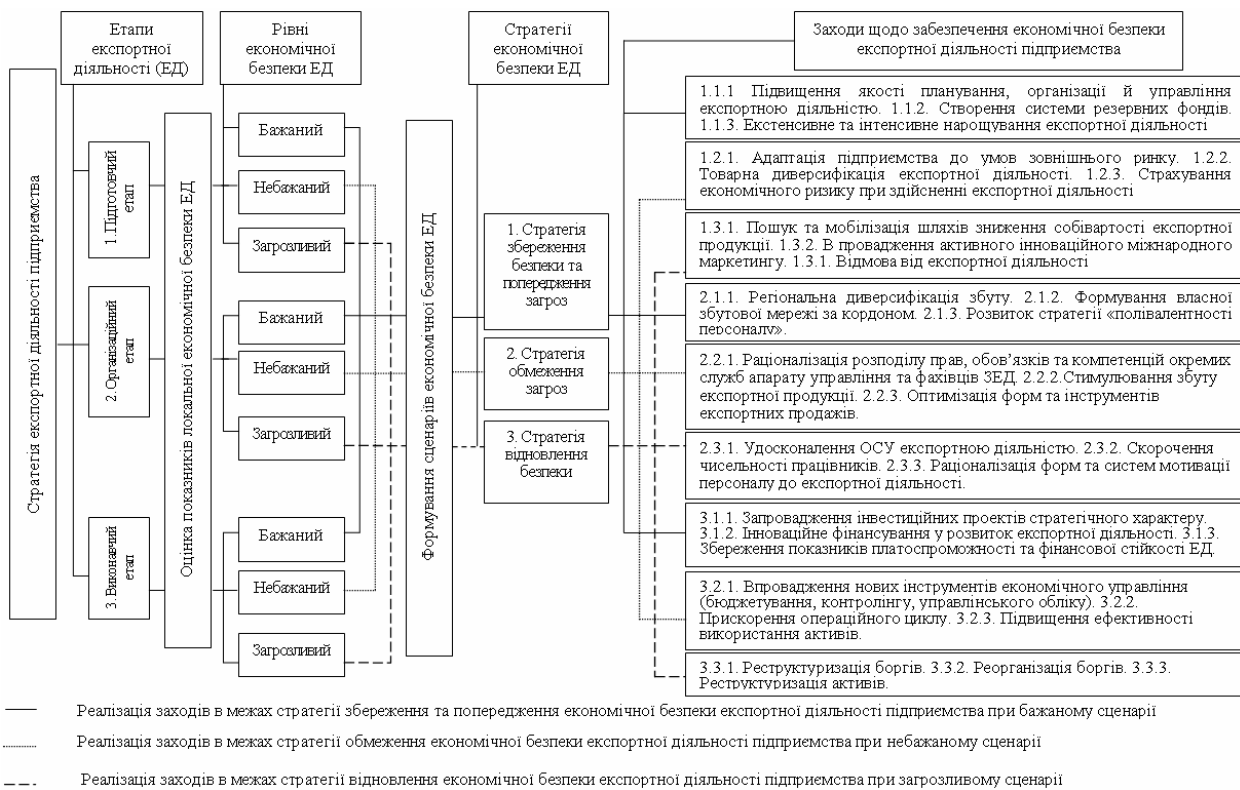

Рис. 1. Сценарне планування стратегії забезпечення економічної безпеки експортної діяльності (ЕД) підприємства

Висновки. Використання сценарного підходу до вибору стратегії забезпечення економічної безпеки експортної діяльності підприємства поглиблює і розвиває теоретико-методичні основи управління економічною безпекою підприємства, підвищує гнучкість та якість управлінських рішень, на основі виявлення «вузьких місць» і обґрунтування комплексу заходів, спрямованих на підвищення економічної безпеки експортної діяльності підприємства.

Література

1. Ансофф І. Стратегическое управление / Ансофф И.; [сокр. пер. с англ.]. — М. : Экономика, 1989. — 519 с.
2. Власюк О. С. Загрози економічній безпеці України / О. С. Власюк // Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. праць Інституту міжнародних відносин. — К. : ВПЦ “Київський університет”, 2001. — Вип. 26. — С. 210—212.
3. Глобалізація і безпека розвитку : [монографія] / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук’яненко ; наук. ред. О. Г. Білорус. — К. : КНЕУ, 2001. — 733 с.
4. Иванова А. А. Сценарный подход в повышении эффективности управления предприятиями / А. А. Иванова // Социально-экономические и технические системы: исследование, проектирование, организация. — 2006. — № 8. — С. 37—46.

5. Клейнер Г. Б. Предприятие в нестабильной экономической среде: риски, стратегия, безопасность / Клейнер Г. Б., Тамбовцев В. Л., Качалов Р. М. — М. : ОАО "Изд-во "Экономика", 1997. — 288 с.
6. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / Мунтіян В.І. — К. : КИИЦ, 1999. — 463 с.
7. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) / [под ред. Е. А. Олейникова]. — М. : ЗАО "Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1997. — 288 с.
8. Kees van der Heijen. Scenarios, Strategies and the Strategy Process. — Nijenrode University Press, 1997.
9. James A. Ogilvy. Creating Better Futures: Scenario Planning as a Tool for a Better Tomorrow / James A. Ogilvy. — L.: Oxford University Press, 2002.

Надійшла 07.05.2009

УДК 338.45:339:13

Ю. В. ГОНЧАРОВ, А. О. ДВОРЕЦЬКИЙ
Київський національний університет технологій та дизайну

ВПЛИВ ТОЛІНГУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

У статті розглянуто: причини, які вплинули на стан легкої промисловості України; сутність толінгу; мотиви вітчизняних підприємств, які спонукали їх до такої форми діяльності; сучасний вплив толінгу на конкурентоспроможність вітчизняних підприємств; шляхи, якими необхідно рухатись з метою розв'язання зазначених проблем.

The reasons which influenced on the state of light industry of Ukraine; essence of tolling; reasons of domestic enterprises which induced them to such the forms of activity; modern influence of tolling on the competitiveness of domestic enterprises; ways to move with the purpose of working out noted problems have been considered in the article.

Розвиток легкої промисловості протягом ХХ ст. відбувався у економічно міцній державі СРСР і характеризувався тісною, але не завжди економічно обґрунтованою кооперацією та орієнтацією менеджменту підприємства на краще виконання поставленого завдання. При цьому домінував екстенсивний розвиток (за рахунок збільшення чисельності робітників), використовувалася в більшій мірі жіноча праця та низький рівень оплати праці. Такий підхід дозволяв уникнути безробіття з одного боку та тримати низьку собівартість продукції з іншого.

У той час декларувалося, що легка промисловість працює задля задоволення потреб населення, а насправді лівову частку потужностей промисловості було спрямовано на потреби мілітаризації. Якісна продукція народного споживання завжди залишалася дефіцитною і питання внутрішньої конкуренції, в сучасному розумінні цього поняття, практично не вирішувалося. До того ж командно-адміністративний характер економіки не передбачав конкуренції через централізоване управління господарською діяльністю всіх підприємств.

Здобуття Україною незалежності, зміна суспільно-політичного устрою та обрання курсу розвитку держави на ринкових засадах, призвели до корінних змін у відносинах між виробниками та обумовило нові вимоги до господарської діяльності. Управління підприємством в повній мірі перейшло до його керівництва. Якщо раніше фактично управління прибутком підприємства виконувала держава, за рахунок корегування планового показника собівартості, вона також встановлювала напрямки для його використання. За ринкової економіки перед керівництвом підприємства, в першу чергу, постають питання підвищення конкурентоспроможності, максимізації прибутку, визначення оптимальної його частки, яку необхідно спрямовувати на розвиток.

В ринкових умовах екстенсивний розвиток не є ефективним, найбільш вагомих результатів одержують підприємства за рахунок впровадження новітніх технологій та, освоєння нової продукції. В Україні важливим постає питання оцінки розвитку промисловості та зокрема легкої, з точки зору її конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках.

За 18 років незалежності українська промисловість пережила системну кризу, період стабілізації та в останні роки, до початку світової фінансової кризи (кінець 2008 р.), відбувався процес відродження. Легка промисловість порівняно з іншими галузями народного господарства в свій час зазнала більших втрат. Її частка в загальному обсязі реалізованої промислової продукції скоротилася з 12,3 % у 1991 р. до 0,8 % у 2008 р. (рис. 1). Зокрема це сталося через те, що менеджмент підприємств, в умовах невизначеності, не зміг обрати оптимальний шлях розвитку, у зв'язку з відсутністю обігових коштів; фактично перестало працювати вітчизняне машинобудування для потреб легкої промисловості; зруйновано вітчизняну сировинну базу підприємств легкої промисловості; відбулося згорання НДДКР; українські підприємства витіснено з внутрішнього ринку товарів широкого вжитку, агресивними діями іноземних конкурентів; значна кількість вітчизняних товаровиробників переорієнтувалися на переробку давальницької сировини або толінгу [1].

Толінг (англ. tolling) – це послуги з переробки імпоротної сировини, що ввозиться на митну